

**“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo’jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
Milliy tadqiqot universiteti**

FAN:

“MASHINALARDAN FOYDALANISH ASOSLARI”

MAVZU

3

• Mashinaning samarali ish vaqti va unga ta'sir etuvchi omillar

Berdimuratov Paraxat Tadjimuratovich

Muhandislik tizimlarni boshqarish kafedrasini dotsenti

3-mavzu: Mashinaning samarali ish vaqti va unga ta'sir etuvchi omillar

**Reja: 1. Mashinaning ishni bajarishdagi samarali ishlagan vaqtini mohiyati;
2. Qishloq xo'jaligida mashinalarni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari**

Mavzu bo'yicha bilim saviyasini baholash

Tushunchalar

*Tayanch iboralar:
samarali vaqt, mashina
vaqtining turlari,
ishlatish samaradorligi
va tezliklari,
mashinalarni
qo'llashning o'ziga xos
xususiyatlari*

Nazorat savollari

- 1. Mashinaning samarali ishlagan vaqti** deganda nimani tushunasiz?
- 2. Mashinaning ishlagandagi vaqtini tashkil etuvchilarini** ayting.
- 3. Energiya manbai** deganda nimani tushunasiz?

Bilaman (dars boshida yoziladi)	Bilishni xohlayman (dars boshida yoziladi)	Bilib oldim (dars oxirida yoziladi)

1. Mashinaning ishni bajarishdagi samarali ishlagan vaqtini mohiyati

Samarali vaqt deb mashinaning ishni bajarishdagi ishlagan vaqtini umumiy ketgan vaqtga nisbatini foizlarda aniqlangan qiymatiga aytiladi.

Har safar mashina dalaga ishlov bermaganda u vaqtini bekorga sarflagan hisoblanadi.

Bu holat sotib olingan mashina vaqtini haqiqatda bekorga sarflangan deb baholanishi kerak bo'ladi.

Mashinalarni ish unumini aniqlashda hisobga olinadigan vaqtlar ro'yxati

1. Xo'jalik saroyida mashinani tayyorlash (mashinani tozalash, saqlashga tayyorlash va qo'shimcha ishlar) **vaqti;**

2. Dalaga borish va qaytish vaqti;

3. Mashinani dala sharoitida ish oldidan va keyin tayyorlash (kunlik texnik xizmat, tashish uchun tayyorlash va h.) **vaqti ;**

4. Dalada mashinani ish (maqbul xarakat tezligi va qamrash kengligida ishlatilgandagi) **vaqti;**

5. O'q ariqlar, hosili yo'q joylarni kesib o'tish (mashina mexanizmlari ishlab turgan holatda) **vaqti;**

Davomi

6. Materiallarni mashinaga ortish yoki tushirish (agar xarakatlanayotganda bu ishlar bajarilmasa) **vaqti;**

7. Mashinani to'xtatib bajariladigan ish uchun ketgan(mashinani traktordan ajratish kiradi) **vaqt;**

8. Texnik xizmat ko'rsatish (yoqilg'i quyish, moylash, zanjir va tasmalarni taranglash va h., agar bu ishlar xarakatlanayotgan paytda bajarilmasa, bunga kunlik xizmat ko'rsatish kiritilmaydi) **vaqti;**

9. Almashtirish vaqti (dalada ishdan chiqqan mashina qismlarini almashtirish yoki yangilash)

10. Operatorning shaxsiy vaqti;

Mashinalarni dalada ishlatish samarador-ligi va ish tezliklarini chegaralari

Ishlar turi	Машина ва ускуналар	Далада ишлатиш самараси, %	Ишлатиш тезлиги, км/соат
Tuproqqa ishlov berish	Pluglar	88-74	5-9
	Дискли борона	90-77	6-10
	Тишли борона	83-65	6-12
Култивация қилиш	Култиватор, Чуқурумшатгич	90-75	6-9
	Чопиқ култиватори	90-68	3-9
	Роторли култиватор	88-80	9-20
Уруғ экиш	Дон экичлар	78-55	7-10
	Картошка экич	80-55	9-12
Ўриб-йиғиш	Ўт-ўргич	95-80	5-9
	Йиғич-зичлагич (тўртбурчакли)	80-65	5-10
	Йиғич-зичлагич (айлана)	50-40	5-19
	Озуқа комбайни	76-50	6-10
	Маккажўхори тергич	70-55	3-6
	Маккажўхори ўргич,	85-75	6-10
	Картошка йиғич	90-50	3-6
	Пахта териш машинаси	90-65	3-5
Турли хил	Пуркагич	80-55	7-10
	Поя майдалагич, ўтўргич	85-65	6-10
	Ўғит сепгич	90-60	6-10

3. Qishloq xo'jaligida mashinalarni qo'llashni o'ziga xos xususiyatlari

Qishloq xo'jaligida mashinalardan foydalanish quyidagi xususiyatlarga bog'liq bo'ladi:

1) ishlov beriladigan material katta yer maydonini egallagan, **shuning uchun agregatlar ishlarni bajarish vaqtida, odatda, harakatda bo'ladi;**

2) texnologik jarayonlarni mintaqaning iqlim sharoitlariga va yetishtiriladigan qishloq xo'jaligi ekinlarining biologik xususiyatlariga bog'liq bo'lgan **ma'lum agrotexnik muddatlarda bajarish zarur;**

3) agregatlar ishlayotganda madaniy ekinlarga ta'sir ko'rsatadi. Bu **ekinlar o'zlarining biologik qonuniyatlariga muvofiq vaqt davomida uzluksiz o'zgarib boradi;**

Davomi

4) agregatdan foydalanishda tuproq-iqlim va tashkiliy-xo‘jalik **sharoitlari turlicha bo‘ladi;**

5) qishloq xo‘jaligi texnikasi **qisqa muddatlarda jadal sur'atlar bilan foydalaniladi;**

6) ishlarni bajarish jarayonida **agregat katta masofalarga siljiydi,** shunda ko‘p miqdorda energiya sarflaydi;

7) mashina-traktor agregati **past va yuqori haroratli ob-havo va changli sharoitlarda,** kuchli tebranishlar, titranishlar va shovqinli va boshqa sharoitlarda ishlaydi.

Diqqat!
Yozib oling va eslab
qoling!

Energetik vositalar va
ish mashinalarini tanlashda
birinchi navbatda mamlakatimizda
ishlab chiqarilayotgan va davlat
sinovdan o'tgan chet el texnikalarini
tanlanishiga alohida ahamiyat
berilishi kerak.

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo’jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti”
Milliy tadqiqot universiteti

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT!

Berdimuratov
Paraxat

Muhandislik tizimlarni
boshqarish kafedrasini
dotsenti

+ 998 (71) 237 0586

b_parakhat@mail.ru

+ 998 (97) 157-69-88